

Pravila Vipavskega sadjerejskega društva.

I. Namen in delokrog društva.

§. 1. Društvo se zove „Vipavsko sadjerejsko društvo“ sè sedežem v Vipavi, in stoji pod pokroviteljstvom c. kr. kmetijske družbe Kranjske.

§. 2. Namen društva je, domačo sadjerejo sploh, Vipavsko pa še posebej dejansveno podpirati, povzdigovati.

§. 3. V dosego tega namena posluževalo se bode društvo sledečih sredstev:

1. Društveni vrt, to je, društvena v Vipavski dolini ali pa, ako potreba, tudi na Pivki situirana sadna drevesnica, v kateri se imajo razne plemenite sadne rastline pomnoževati ter iz nje med posamezne ude društva edino le proti vsakoletni vplačani letnini 1 gold. vsako leto razdeljevati.

Društveno drevesnico omisli si društvo ali edino le iz svote, katero utegne visoko c. k. kmetijsko ministerstvo društvu v to svrhu nakloniti, ali iz svote, sestavljene deloma iz podpore vis. c. k. kmetijskega ministerstva in deloma iz pristopnin posameznih udov, ali pa le iz samih pristopnin udov.

Kje in kako velika da se ima drevesnica napraviti, katere sadne rastline in kako da se imajo v nji izgojevati, kako med ude društva razdeljevati — vse to in vse drugo v režijo drevesnice spadajoče spada v delokrožje posebnega oskrbovalnega odbora društva s posebno instrukcijo.

2. Večkratni shodi udov ali v posvetovanje ali v poslušanje sadjereje se tikajočih nasvetov in podukov.

3. Društvena poročila v domačih in drugih kmetijskih časnikih.

II. Sprejemanje udov društva, njihove pravice in dolžnosti.

§. 4. Za uda sadjerejskega društva sprejeti se more vsak človek, bodi si katere koli narodnosti.

Društveni ali poslovni jezik je pa le slovenski.

§. 5. Vsi udje društva se razdelé v dejanske in častne; prvi kakor drugi pa potem še v ude vipavskega okraja in pa zunanje.

§. 6. Vsi udje vživajo popolnem enake društvene pravice, vsi imajo pa tudi enake dolžnosti, namreč:

1. Vsak ud dobi vsako leto iz društvene drevesnice enako število sadnih rastlin; to število določi pred razdelitvijo oskrbovalni odbor drevesnice, in sicer:

- po množini udov in na razpolaganje stoječih rastlin,
- po razpolaganji tistih udov, kateri sadnih rastlin sami ne potrebujejo, ampak jih po lastni volji drugemu ali tretjemu prepustijo.

Prepuščenje sadnih rastlin drugemu ali tretjemu vložiti mora pa dotični ud oskrbovalnemu odboru tri tedne pred razdeljevanjem rastlin po dopisnicah naznanjenem. Rastline, katerih kak ud v dveh mesecih po razdelitvi ne vzame, ostanejo lastnina celega društva, katera se po najboljši mogočosti prodá.

2. Vsak ud ima pri občnih zborih enako pravico govora, bodi si o splošnih posvetovalnih zadevah, bodi si o volitvah v oskrbovalni odbor itd.

§. 7. Vsak ud društva — razen častnih — plača en goldinar pristopnine enkrat za vselej, in pa vsako leto en goldinar letnine naprej, to je, meseca decembra za sledeče leto, društvemu blagajniku. Samo ob sebi se razume, da ima pristopnina kakor tudi letnina režijskim stroškom društvene drevesnice služiti.

§. 8. Vsak ud je zavezan častni posel, katerega mu občni zbor vsled glasovanja naloži, za določeni ob-

rok brezplačno prevzeti — razen tajnika, ako razmere njega plačo zahtevajo.

§. 9. Za vsako določitev o volitvenih in družih zadevah je potrebna absolutna (nadpolovična) večina glasov pri seji navzočih udov. To veljá za občne zборе, pa tudi za seje oskrbovalnega odbora.

§. 10. Število udov je navzgor neomejeno, navzdol pa biti mora vedno tako veliko, da znašajo letnine vsaj toliko dohodkov, kolikor režija društvene drevesnice znaša.

§. 11. Iz društva smejo udje, kedar hočejo, izstopiti, vendar mora sleherni izstopnik za tisto leto, v katerem izstopi, letnino plačati.

§. 12. Tisti ud, kateri se dve celi leti društvem pravicom in dolžnostim odteguje, smatra se kot molčé izstopivši društvenik. (Dal. prih.)

Gospodarske izkušnje.

Kako napravljati siršnik, našim sirarskim zádrugam v poduk.

Gospod Harris, učitelj mnogih najboljših sirarskih zádrug v severni Ameriki, je objavil po svojih izkušnjah poduk o napravljanji siršnika (Lab), iz katerega posnamemo našim sirarijam sledeče.

Siršnik telét koj po njihovem rojstvu ni nikoli za nobeno rabo. Tele, od katerega se siršnik vzame, mora vsaj najmanj 3 dni staro biti, najbolji pa je siršnik 5 do 10 dni starih telet, dokler od samega mleka svoje matere živijo. Brž pa, ko teleta dobivajo drugo hrano (sená ali druge trde klaje), je njih želodec za sirjenje mleka manj vreden. Da sirarji dobijo dober siršnik, naj tele, predno ga zakoljejo, 12 ur nič več ne sesá, dalje časa pa teletom ne več privoščiti sesanja ni varno, kajti želodec se potem vname in s krvjó zalije. Ko se je želodec iz zaklanega teleta vzela, se mora ž njim skrbno tako le ravnati. Kar je v želodcu, se mora iz njega vzeti in njegova notranja stran navzunaj obrniti in vsaka stvarca, naj je maroga, madež ali dlaka odstraniti. Če se kaže, da se mora želodec še bolj očediti, se to ne sme nikoli s tem zgoditi, da bi se želodec z vodo opral, ampak očediti se mora le s kako mokro cunjjo. Ko je bil želodec malo osušen in malo osoljen, potem je pripraven, da ga bolj posušiti damo, tako da ga prerežemo in na suho dilo položimo. Da tako hranimo siršnik, je veliko bolje, kakor če bi ga položili v slano vodo ali če bi ga napolnili s soljo. Če siršnik v preveliki vročini sušimo, izgubi svojo moč; 50 stopinj toplote po Celsiusovem gorkomeru mu vzame vso siršno moč, zato se siršnik ne sme nikdar sušiti na cinastih ali družih skledah pri peči ali ognjišči.

Gospodarske novice.

* V Trstu bo velika obrtnijska in kmetijska razstava prihodnje leto, za katero so se že pričele velike priprave delati. Prostor, na katerem bode razstava, bo 20.000 qm. velik in stroški za stavbe za razstavljene reči so prevdarjeni na 300.000 gold. Odbor 30 mož bo vodil izvrševanje razstave. Da se velikanski stroški razstave poplačajo, je nekoliko bogotašev uže dosihmal podpisalo 90.000 gold. podpore.

* Za povzdigo kmetijstva v Bosni in Hercegovini je bosniška deželna vlada določila 8000 gold. podpore, namreč: 3500 gold. za nakup kmetijskega orodja, ki se bode med kmete razdelilo, 2000 gold. za nakup trt in sadnih dreves, 2000 gold. za nakup orodja za žganje slivovica, 500 gold. pa za podporo mladih Bošnjakov in

Hercegovincev, ki se bodo na Hrvatsko poslali učiti se vrtnarstva in vinorejstva.

* *Da je nemška vlada preklicala prepoved*, da avstrijsko-ogerska živina ne sme v Nemčijo, kaže se zdaj kot prazna pravlica. Prepoved ostane, kakor je bila, in kdo neki, kdor pozna „prijatelja Avstrije“ Bismarka, bo od Prusa kaj družega pričakoval!

* *V nogradih okoli Maribora* se kaže na trtah, ki so jih v Mariborski vinorejski šoli iz semena ameriških trt izredili, tista zelo nevarna bolezen, ki se trtni plesenj (nemški „der falsche Mehlthaupilz“) „perenospora viticola“ imenuje. Deželnemu odboru štajarskemu je uže naznanjena ta bolezen, katera se v podobi glive kaže na perji, in zoper katero se priporoča nemudoma obrati vse listje in ga sežgati. Če to ne bo pomagalo, bo treba vse ameriškanke potrebiti iz nograda. — Tako piše „Wiener landw. Zeitg.“.

* *Kmetijskih šol je v našem delu cesarstva* bilo lani: višja kmetijska šola na Dunaji s 511 učenci in 35 učenci, 12 srednjih kmetijskih šol s 685 učenci in 118 učenci, in pa 52 nižjih šol s 1254 učenci in 264 učenci. Od učencev srednjih šol, ki so lani šole dovršili, jih je izmed 100 le 16 se vrnilo na posestvo svojih očetov, da pomagajo ali prevzamejo gospodarstvo, vsi drugi pa iščejo služeb. — Stroški za napravo in vzdrževanje teh šol (brez više šole dunajske) so do konca 1879. leta znesli 5 milijonov in 350.902 gold., od katerih je država plačala 1 milijon in 378.676 gold., prijatelji kmetijskih šol 716.149 gld., ves ostali znesek pa so plačale posamesne dežele.

* *17 ljudi je v smrtno nevarnost prišlo* na Verejah na Primorskem, ker so jedli meso od krave, ki je poginila za kužnim vrančnim prisadom (črmom). Poginilo je tudi nekoliko živine, ki je bila okužena pomije. — Kolikrat so „Novice“ in „Pratika“ uže svarile ljudi, naj se varujejo strupenega mesá, droba itd. za vrančnim prisadom bolne ali crknene živine! Al ljudje zakoljejo za kužnim prisadom bolno živino, misleči, da le ne crkne, potem pa se sme brez nevarnosti vžiti, — ali pa tudi ni izučeni mesogledov, ki bi ukazali tako živino konjedercu dati, ne pa mesnicam naprodaj!

Znanstvene stvari.

Matica slovenska in pa slovenske šolske knjige.

(Konec)

Našteli smo po imenu v prejšnjem listu vse knjige, ki jih je „Matica“ na svitlo dala, osobito iz tega namena, da se vidi, koliko je „Matica“ za šolstvo storila. Tretjina del, ki jih je „Matica“ na svitlo dala, so šolske knjige, deloma kot učne knjige v šole vpeljane, deloma kot pripomočne knjige dobro rabljive. Te knjige so „Matico“ temveč stroškov stale zato, ker so ilustrovane s podobami.

Učne šolske knjige so: „Rudninoslovje“ ali mineralogija za nižje gimnazije in realke. Po Sig. Fellöckerji spisal Fr. Erjavec, 1867.

„Prirodopis rastlinstva“ s 350 podobami, drugo predelano in pomnoženo izdanje, za spodnje razrede srednjih šol izdelal dr. Al. Pokorny, poslovenil Ivan Tušek, 1872.

„Nauk o telovadbi“, 1. del, s 50 podobami.

„Nauk o telovadbi“, 2. del, s 164 podobami.

„Zgodovina avstrijsko-ogerske monarhije“ za srednje šole in učiteljska izobraževališča, spisal Janko Krsnik, 1874.

„Prirodopis živalstva“, s 522 podobami; tretje, po 15. nemškem po vsem predelano izdanje, za spodnje razrede srednjih šol, izdelal dr. Al. Pokorny, poslovenil Fr. Erjavec, profesor na c. k. višji realki v Gorici, 1881.

Pomočne šolske knjige, ki jih je „Matica“ izdala, so:

„Štirje letni časi“, po E. A. Rossmässlerji predelal Ivan Tušek, s 40 podobami, 1867.

Schoedler: „Knjiga prirode“, 1. snopič: fizika, z 213 podobami, poslovenil Ivan Tušek, profesor kr. višje realke v Zagrebu, 1869.

Schoedler: „Knjiga prirode“, 2. snopič: Astronomija in kemija, s 361 podobami, 1870.

Schoedler: „Knjiga prirode“, 3. snopič: Mineralogija in geognozija, s 193 podobami, 1871.

„Prirodopis zemljepis“, spisal Janez Jesenko, profesor pri državni gimnaziji v Trstu, 1874.

Schoedler: „Knjiga prirode“, 4. snopič: Botanika in zoologija s 467 podobami, 1875.

„Okó in vid“. Spisal Jakob Žnidaršič.

„Znanstvena terminologija“ s posebnim ozrom na srednja učilišča, spisal M. Cigale, 1880.

Poleg knjig je „Matica“ na svitlo dala popolen Atlant, ki ga je po posvetu s šolskimi možmi izbral Matičin odbor in poslovenil Matej Cigale.

V tisku je zdaj na stroške Maticne slovnice slovenska prof. Šumana, in za tisek se po naročilu sl. deželne vlade kranjske od 15. julija t. l. pripravljata za učiteljska rokopisa geometrije, katero spisuje prof. Lavtar, in pa somatologija (popis človeškega telesa), katero spisuje dr. Samec.

Menda je vse to dosti dejanskega dokaza, da je „Matica“ pri izdavanju knjig, vezana na §. 1. družbenih pravil, vendar ves čas svojega obstoja pred očmi imela najbolj šolske knjige, česar le tisti niso vedeli, katerim je megla principieline opozicije zatemnila vid.

Če si poleg tega, kar je Matica za šolstvo storila, pred oči stavimo še druge knjige, ki za srednje šole po vsem pripravne, so poslednja leta na svitlo prišle v družih založbah, zlasti v prof. Jesenkovi založbi in v založbi dež. odbora kranjskega („Latinska slovnica“ prof. Hrovatova in „Latinsko-slovenske vaje“ prof. Žepičeve) ni tedaj pretirano, če rečemo, da imamo uže precej šolskih knjig v odličnem slovenskem jeziku in vse druge, kolikor bi jih potrebovali, lahko v enem letu naredimo. Al kdo bo knjige spisaval, trud dela in breme stroškov imel, če pa v šole ne smejo! Tisti ugovor: „vsaj nimate knjig“, je tako neumen, da ga dandanes, ko imamo Slovenci nad 20 časnikov, tudi oni naši nasprotniki več ne verjamejo, ki ga nam le zato pod noge mečejo, da odbijajo obveljavo narodne ravnopravnosti v šolah. Oni ugovor: „vsaj nimate knjig“, je tisti „circulus vitiosus“, tista zvižaja nemčurjev, s katero odbijajo strah svoj, da nemštvo ne pride v nevarnost. Koliko je ponemčevalcem slovenskih krajev na šolah ležeče, to kaže njihovo dandanašnje snovanje „schulvereinov“, po katerih so zdaj dejansko ponemčevanje nastopili, prejšnji čas pa bolj negativno hodili s tem, da niso puščali slovenskega jezika v šole.

Z ozirom na vse to, kaj vse je uže slovenski jezik trpel v šolah, ne moremo nič prav iz srca zadovoljni biti s tem, da se le po administrativni poti tu in tam vpelje kaka slovenska knjiga v šole in da še to, kar na pr., velja v Kopru ali drugod, ne velja v Ljubljani ali v Mariboru itd. Kar ena vlada na administrativni poti dá, vzame lahko druga na isti poti. O tem imamo živih dokazov. Leta 1873. so prišle na svitlo „Anatomične table za nagledni poduk v ljudskih in srednjih šolah“, po naročilu c. k. deželnega šolskega sveta ljubljanskega in s sodelovanjem dr. J. Bleiweisa poslovenil